

13. Organizační formy vyučování

1. **Vyučovací formy** vyučovacího procesu je organizační **uspořádání** podmínek a **způsob** a **realizace** obsahu **výuky**, v jejichž rámci se používají různé výukové metody a výukové prostředky.

Klasifikace organizačních forem

Podle vztahu k osobnosti žáka:

- výuka hromadná – založena na práci učitele s celou třídou, každý učitel souběžně vyučuje větší skupinu žáků, je to nejběžnější způsob vyučování označen jako kolektivní vyučování
- výuka skupinová – skupinové vyučování vhodné pro výuku jazyků
- individuální – každý žák by měl mít svého učitele, je málo efektivní, projevuje se ZUŠ, u dětí tělesně i duševně postižených, při doučování
- individualizovaná – každý žák pracuje podle svého programu, učitel řídí práci celé třídy

Podle charakteru výukového prostředí a organizace práce:

- výuka ve třídě nebo laboratoři, dílně odborné učebně..
- vycházka a exkurze
- konzultace v kombinovaném studiu
- samostatná práce žáků (řešení projektů korespondenční semináře, doučovací kurzy, olympiády, zájmová činnost, domácí práce

Podle délky trvání

- vyučovací hodina jako základní výuková jednotka
- vícehodinová výuková jednotka
- zkrácená výuková jednotka

Organizační formy mohou být velmi proměnlivé i vzhledem k prostředí, v němž výuka probíhá. Formy se kombinují s různými metodami výuky. Model organizační formy vyučování se skládá z těchto **komponent:**

- činnost učitele
- činnost žáků
- struktura učiva
- věcné prostředky a jejich uspořádání v prostoru a čase
- řízení vyučování – určení vazeb a informačních toků

2. Vyučovací hodina

Je základní organizační formou hromadné, kolektivní výuky. Je to nejpoužívanější forma. Základní **znaky** :

- časové trvání 45 minut
- struktura a počet žáků ve třídě
- učitel pracuje s celou třídou plánovitě, soustavně, v daném čase určeném rozvrhem hodin
- každá hodina má svůj didaktický cíl v rámci tématického celku
- vzájemné působení a komunikace jsou založeny na osobním kontaktu se třídou
- dochází k přímému i nepřímému vzájemnému působení učitele a třídy

Výuka v tomto třídně hodinovém systému je převládající nejen u nás ale i ve světě. Výuka v tomto systému probíhá ve vyučovacích jednotkách jako **frontální výuka (hromadné vyučování)**

Rozmanitost výchovně vzdělávacích funkcí, které výuka zajišťuje vede k rozlišení jednotlivých **typů vyučovacích hodin:**

- motivační
- výkladová
- opakovací a procvičovací
- hodina zkoušení a hodnocení

nejčastěji je **hodina smíšená** která obsahuje následující **etapy** :

- přípravná část* – pozdrav učitele s žáky, prezentace, zápis do třídní knihy
- opakování dříve probrané látky* – orientační prověření a opakování, kontrola domácích úkolů
- motivace nového učiva* – připomenutí dosavadních zkušeností žáků, navození atmosféry, volba motivačního prvku (proč to budeme dělat a k čemu je to dobré)
- expoziční část* – seznámení s cílem výuky a s postupem učitele (co a jak budeme dělat), zápis názvu vyučovacích hodin a téma, probrání nového učiva a následné shrnutí, provádí se průběžné zápisy na tabuli a do sešitů
- fixační část* – opakování a procvičování nového učiva, samostatné procvičování nových vědomostí
- kontrolní část* – zhodnocení splnění vytyčeného postupu a vlastního průběhu vyučovacích hodin z hlediska aktivity žáků
- uložení domácího úkolu*

Prostorové uspořádání výuky v třídně hodinovém je podřízeno základní myšlence hromadného vyučování, které probíhá většinou v jedné místnosti se stabilním rozmístěním žáků ve třídě. Toto uspořádání směřuje k centru řízení – to je k učiteli (**frontální uspořádání**) Toto uspořádání se zpravidla dodržuje a je tu dána možnost obměny, která záleží na prostorových parametrech a zařízení třídy.

Význam třídně hodinového systému: je základní a určující formou vyučování. Umožňuje s poměrně malými náklady vzdělávat poměrně velký počet žáků a předávat jim značný rozsah poznatků. Na druhé straně to vede k uniformitě a potlačuje individualitu žáků, zejména v myšlenkové sféře a k vedení samostatnosti. Proto se tento systém stále obtížněji vypořádává s rostoucími nároky na vzdělání, ale umožňuje využít **individualizovaný a diferencovaný přístup** k výuce.:

Individualizace – tento princip spočívá v tom, že práce je přizpůsobena každému žákovi na základě poznání jeho možností. Smyslem je vytvářet takové situace, které každému žákovi umožní nalézt optimální cestu pro vlastní vzdělávání. Od každého žáka se požaduje jen taková námaha, která je přiměřena jeho schopnostem. Je založena na různé rychlosti, s jakou jsou schopni jednotliví žáci zvládnout. Navrhuje takový způsob, kdy žáci nejsou omezováni v čase a i blbec tak dosáhne lepších výsledků.

Diferenciace – je pokus roztrždit žáky podle inteligenčních kvocientů na slabé, průměrné a dobré. Tato diference se neosvědčila byla kritizována i pro svoji selektivnost

Skupinové vyučování – důležitým aspektem je složení jednotlivých skupin. Tato metoda se dobře uplatňuje při výuce třeba chemie, nebo laboratorních cvičení. Skupiny se mohou utvářet podle různých hledisek:

- *Hledisko náhody*- žáci jsou rozděleni náhodně
- *Hledisko výkonů žáků* – ve skupinách pracují podle toho jaké výkony podávají ve škole
- *Hledisko zájmu o řešený úkol*
- *Hledisko kamarádství*

Pro skupinové uspořádání je potřeba prostornou učebnu, aby se skupiny navzájem nerušily

Inovační formy vyučování

Problémové vyučování – dává žákům možnost hledat a objevovat a tvořit. Na rozdíl od běžného způsobu výuky, kde jsou žákům předkládány nové poznatky k osvojení, je tato koncepce založena na snaze vyprovokovat žáka k samostatnému myšlení a řešení problémů

Projektové vyučování – je forma učení, kdy žáci řeší komplexnější problémy, získávají zkušenosti praktickou činností a experimentováním

Otevřené vyučování – je to spíše směr než forma učení, využívá k získávání poznatků i mimoškolní vyučování, snaží se překonat odcizení školního učení od životních zkušeností, upozorňuje na rozpory mezi teorií a praxí.